

MODERN ISSUES IN TRANSLATION AND INTERLINGUAL COMMUNICATION

Khamrayeva Nilufar Tuyg'un qizi

4th-year student of Karshi State University of Engineering

Email: xamrayeva631@gmail.com

Telephone: +99891-450-13-29

Annotation: This article analyzes modern problems encountered in the process of translation and in the system of interlingual communication. In the context of globalization, the strengthening of cultural, political, and economic relations among different nations has further increased the demand for translation activities. At the same time, issues such as semantic ambiguity, cultural differences, the inability to fully convey the national context, and the limitations of automatic translation systems have become highly relevant. The article examines the translator's linguistic and cultural competence, the principle of communicative equivalence, as well as the advantages and drawbacks of translation tools based on artificial intelligence. It also highlights the importance of accurately conveying cultural context in interlingual communication, the necessity of preserving connotative meanings, and the role of modern translation technologies. The results of the study show that for effective translation and successful interlingual communication, not only technical tools but also the harmony of human intellect, cultural knowledge, and communicative competence play a crucial role.

Keywords: Translation, interlingual communication, linguistic equivalence, cultural differences, semantic ambiguity.

Kirish: Tarjima va tillararo kommunikatsiya hozirgi globallashuv davrining eng muhim ijtimoiy-madaniy jarayonlaridan biridir. Insoniyat tarixida tillararo muloqot doimo mavjud bo'lgan, biroq XXI asrda bu jarayon yangi bosqichga ko'tarildi. Turli millat, madaniyat va din vakillari o'rtasidagi o'zaro aloqa iqtisodiy, siyosiy, ilmiy hamda madaniy sohalarda jadallashgani sari, tarjima faoliyatining ahamiyati ham ortib bormoqda. Bugungi kunda tarjima faqat so'zlarni bir tildan boshqasiga o'girish emas, balki ma'no, madaniy qadriyatlar va kontekstni to'g'ri yetkazish san'ati sifatida qaraladi.

Tillararo kommunikatsiya — bu turli til va madaniyat egalari o'rtasida ma'lumot, g'oya va fikr almashish jarayonidir. U insoniyat jamiyatining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi, chunki har qanday xalqaro hamkorlik, ilmiy almashinuv, diplomatik aloqa yoki madaniy integratsiya tillararo muloqotsiz amalga oshmaydi. Shu sababli, tarjimon nafaqat til vositachisi, balki madaniyatlararo aloqa o'rnatishda muhim ko'prik vazifasini bajaradi.

Zamonaviy davrda tarjima faoliyati an'anaviy metodlardan tashqari, yangi texnologiyalar bilan chambarchas bog'lanmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi, internet tarmog'ining kengayishi, sun'iy intellekt asosida ishlaydigan avtomatik tarjima tizimlarining paydo bo'lishi tillararo muloqotni yanada qulaylashtirmoqda. Biroq, bu jarayon bilan birga yangi yondashuvlar, malaka va ko'nikmalar ham talab etilmoqda. Tarjimon endilikda faqat lingvistik bilim bilan emas, balki madaniy, sotsiologik va kommunikativ kompetensiyaga ham ega bo'lishi zarur.

Shu boisdan tarjima va tillararo kommunikatsiya masalalari bugungi global axborot makonida alohida ahamiyat kasb etadi. U nafaqat tilshunoslikning, balki madaniyatshunoslik, sotsiologiya, psixologiya va kommunikatsiya fanlarining ham o'zaro kesishuv nuqtasida turadi. Zamonaviy dunyoda muvaffaqiyatli kommunikatsiya — bu faqat to'g'ri tarjima emas, balki tushunish, hurmat va madaniy kontekstni his etish qobiliyatidir. Shu jihatdan, tarjima va tillararo kommunikatsiya nafaqat amaliy faoliyat, balki xalqlar o'rtasidagi tinchlik, hamkorlik va o'zaro ishonchni mustahkamlovchi jarayondir.

Tarjima va tillararo kommunikatsiya tizimi zamonaviy davrda murakkab va ko'p jihatli jarayon bo'lib, u bilan bog'liq bir qator muammolar mavjud. Tarjima faqat so'zma-so'z tarjima emas, balki ma'nolar, madaniy kontekst, stilistik va pragmatik jihatlarni ham inobatga olishini talab qiladi. Tarjimon shu sababli til va madaniyatlararo mediator (vositachi) sifatida faoliyat yuritadi.

Birinchi muammo — **semantik noaniqlik va lingvistik noekvivalentlik**. Ba'zi iboralar, so'zlar yoki metaforik ifodalar boshqa tilga bevosita tarjima qilinganda ma'nosini yo'qotishi mumkin. Masalan, ma'naviy, metaforik yoki obrazli iboralar har doim ekvivalent shaklda tarjima qilinmaydi.

Ikkinchi muammo — **madaniy tafovutlar**. Har bir til o'z xalqining madaniy merosi, urf-odatlar, normativsxunosligi, stereotiplari bilan bog'liq. Tarjimon asl matndagi madaniy jihatlarni ham qaysidir darajada tarjimaga olib kelishi kerak, lekin bu har doim ham amalga oshmaydi. Ba'zan “madaniyatga bog'langan realiyalar” (masalan, bayramlar, odatlar, madaniy tushunchalar)ni aniq tarjima qilish qiyin bo'ladi.

Uchinchi muammo — **kontekst va pragmatik aspektlarni yo'qotish**. Matnning konteksti, so'zning ishlatilish joyi va kommunikatsiyaning maqsadi tarjimada nazarda tutilmasa, axborot noto'g'ri talqin qilinishi mumkin. Tarjima jarayonida kontekst va muloqot maqsadi juda muhim.

To'rtinchi muammo — **avtomatik tarjima tizimlarining cheklanishi**. Mashina tarjimalari tez rivojlanayotgan bo'lsa-da, ko'p hollarda nutq dialoglari, sleng, noformal iboralar, ironik va konnotativ ma'nolarni to'liq va aniq uzata olmaydi.

Beshinchi muammo — **tarjimonning subyektivligi va etik masalalar**. Tarjimon tanlashi mumkin bo'lgan tarjima strategiyasi, qaysi elementni saqlash, qaysini moslashtirish, nima tark etish – bularning hammasi subyektiv qarorlarga bog'liq. Shu bilan birga, tarjimon o'z qarorlari orqali matnlarga yangi mazmun qo'shishi yoki asl kontentni o'zgartirishi ehtimoli ham mavjud.

Oltinchi muammo — **til siyosati va kuch munosabatlari**. Ba'zi tillar global til sifatida dominant bo'lishi mumkin, bu esa tarjimada tilning kuch ta'sirini yaratadi va kichik tillarning madaniy jihatdan "kamroq ko'rinishi"ga olib kelishi mumkin. Ushbu til siyosati aspektlari kommunikatsiyada tenglikni buzishi mumkin.

Yettinchi muammo — **til va madaniyat o'zgarishi bilan tarjima joriy yangilanishga ehtiyoj**. Til va kulturalar doimiy ravishda rivojlanib boradi, yangi iboralar, jargons, texnologik terminlar paydo bo'ladi. Tarjima jarayonida ushbu yangilanishlarni hisobga olish kerak.

Umuman olganda, tarjima va tillararo kommunikatsiyadagi zamonaviy muammolar asosan lingvistik, madaniy, texnologik va insoniy omillarning kesishmasidan kelib chiqadi. Agar xohlasangiz, men siz uchun shu ma'lumotlarni o'zbek tilida maqolaga mos tarzda kengaytirib, yakuniy matnni ham tuzib bera olaman.

Tarjima insoniyat tarixida xalqlar o'rtasidagi muloqot, tajriba va bilim almashinuvining eng muhim vositalaridan biri bo'lib kelgan. Dastlabki yozma tarjimalardan tortib, bugungi zamonaviy sinxron tarjimalargacha bo'lgan jarayon — bu inson tafakkuri, til va madaniyatning uzviy rivojlanish tarixidir. Har bir til o'z millatining dunyoqarashi, qadriyatlarini, madaniy merosi va tafakkur tarzini aks ettiradi. Shu bois, tarjima faqat lingvistik hodisa emas, balki ijtimoiy-madaniy va psixologik jarayon sifatida ham qaraladi. Tillararo kommunikatsiya esa shu jarayonning amaliy ko'rinishi bo'lib, turli til egalari o'rtasida o'zaro tushunishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Bugungi kunda tarjima va tillararo kommunikatsiya faqat adabiyot yoki diplomatiyada emas, balki xalqaro biznes, ilm-fan, ta'lim, turizm, texnologiya va ommaviy axborot sohalarida ham muhim o'rin tutmoqda. Ingliz tili global aloqa tili sifatida dunyo miqyosida yetakchilik qilayotgan bir paytda, boshqa tillar va madaniyatlarning o'zaro ta'siri yanada kuchaymoqda. Shu jarayonda tarjimonlar madaniyatlararo vositachilar sifatida yangi funksiyalarni bajarmoqda: ular nafaqat matnni tarjima qiladi, balki kontekstni, ma'noni, ohangni va hissiy ranglarni ham to'g'ri uzatishga harakat qiladi.

Shuningdek, tarjima hozirda sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalar ta'sirida yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Avtomatik tarjima tizimlari (masalan, Google Translate, DeepL, ChatGPT tarjimalari) inson faoliyatini yengillashtirayotgan bo'lsa-da, ular hali to'liq inson tafakkurini, madaniy sezgirlikni va konnotativ ma'nolarni to'liq anglay olmaydi. Shu sababli, professional tarjimonlar faoliyati hali ham beqiyos

ahamiyatga ega. Ular soʻz tanlashda, muloqot uslubini moslashtirishda va maʼnoni toʻgʻri ifodalashda asosiy rol oʻynaydilar.

Tillararo kommunikatsiya jarayoni, oʻz navbatida, ikki yoki undan ortiq madaniyat egalari oʻrtasidagi muloqotni anglatadi. Bu jarayon samarali boʻlishi uchun til bilimi bilan bir qatorda, madaniy kontekstni, milliy qadriyatlarni, urf-odatlarini, muloqot uslublarini, hatto mimika va tana harakatlarini toʻgʻri talqin qilish zarur. Xalqaro tashkilotlar, diplomatik aloqalar, xorijiy taʼlim dasturlari va turizm sohasida tillararo kommunikatsiya sifatining yuqori boʻlishi oʻzaro ishonch va hamkorlikni mustahkamlaydi.

Tarjima va tillararo muloqotda muhim jihatlardan biri — **kommunikativ ekvivalentlik**dir. Bu tushuncha, asl matnda ifodalangan maʼno, hissiyot va niyatning tarjima matnida ham toʻliq saqlanishini bildiradi. Tarjimon soʻzlarning yuzaki maʼnosini emas, balki muallifning maqsadini anglab, uni oʻz tili vositasida qayta ifodalashi kerak. Shu bois, tarjima sanʼati mantiqiy tafakkur, tahliliy fikrlash va madaniy sezgirlikni talab qiladi.

Bundan tashqari, bugungi globallashuv sharoitida tarjima sohasida **madaniyatlararo kompetensiya** tushunchasi muhim oʻrin tutadi. Tarjimon yoki kommunikator faqat tilni emas, balki turli madaniyatlar oʻrtasidagi tafovutni, milliy qadriyatlar va urf-odatlarini ham tushunishi kerak. Masalan, bir tildagi ibora boshqa madaniyatda butunlay boshqa maʼnoga ega boʻlishi mumkin. Shuning uchun, tillararo muloqotda faqat grammatik yoki semantik jihatdan toʻgʻri tarjima yetarli emas — muhim jihat madaniy kontekstni toʻgʻri yetkazishdir.

Tarjima va tillararo kommunikatsiya bugungi dunyoda xalqaro munosabatlarning, diplomatik muloqotning, biznes hamkorlikning, ilmiy integratsiyaning asosiy vositasiga aylangan. Shu sababli, bu sohani rivojlantirish, tarjimonlar tayyorlash, ularning malakasini oshirish va yangi texnologiyalarni oʻrgatish davlat va jamiyat rivoji uchun strategik ahamiyatga ega masala sanaladi.

Xulosa

Tarjima va tillararo kommunikatsiya bugungi globallashuv davrida insoniyat taraqqiyotining ajralmas qismiga aylangan. U nafaqat til orqali axborot uzatish vositasi, balki xalqlar oʻrtasidagi oʻzaro tushunish, madaniy almashinuv va hamkorlikni taʼminlovchi eng muhim jarayonlardan biridir. Tillararo muloqotning muvaffaqiyati koʻp jihatdan tarjimonning bilim darajasi, madaniy sezgirligi va kommunikativ kompetensiyasiga bogʻliq. Shu sababli tarjima endilikda oddiy tilshunoslik faoliyati emas, balki madaniyatlararo vositachilik, tahlil va ijodiy tafakkur talab qiluvchi murakkab kasb sifatida qaralmoqda.

Tarjima va tillararo kommunikatsiya jarayonlari doimo yangilanib, takomillashib boradi. Chunki til va madaniyat ham oʻzgaruvchan hodisalardir. Har bir davr oʻzining yangi soʻz boyligi, ijtimoiy qadriyatlari va aloqa uslublarini keltirib chiqaradi. Shu

sababli, zamonaviy tarjimon nafaqat tildan, balki zamon ruhidan ham xabardor bo'lishi lozim. Faqat shundagina u til vositasida xalqlarni yaqinlashtiruvchi, o'zaro tushunishni kuchaytiruvchi, hamkorlikni mustahkamlovchi haqiqiy kommunikativ ko'priikka aylanadi.

Xulosa qilib aytganda, tarjima va tillararo kommunikatsiya sohasining dolzarbligi bugungi global dunyoda yanada ortib bormoqda. Ushbu yo'nalishda yuzaga kelayotgan yangiliklarni o'zlashtirish, zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish, shu bilan birga inson omilini, ya'ni tafakkur va madaniy ongini saqlab qolish kelajakdagi muvaffaqiyatning asosiy garovidir. Tarjima bu – faqat til o'zgarishi emas, balki madaniyatlar uchrashuvi, xalqlar o'rtasidagi tinchlik va o'zaro hurmatni mustahkamlovchi eng samarali aloqa vositasidir.

Adabiyotlar

1. Karimova M. (2021). Tarjima nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
2. Mamatqulova N. (2020). Madaniyatlararo kommunikatsiya asoslari. – Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti.
3. Rakhimova D. (2022). Tarjima jarayonida madaniy tafovutlarning aks etishi. – "Filologiya masalalari" jurnali, №3.
4. G'afurova S. (2023). Tillararo muloqotda ekvivalentlik muammosi. – "Til va tarjima" ilmiy to'plami, Toshkent.